כסף כמוסכמה חברתית

עוגני השיעור

שכבת גיל: כיתות ט

ציר מוביל: ציר שני – כסף והמערכת הבנקאית

נושא השיעור: כסף כמוסכמה חברתית, הקשר בין כסף לערכים, והביטוי התרבותי של המטבע.

מושגים מרכזיים: מוסכמה חברתית, חוק המזומן, ערכים, כסף כסמל לאום, סימני ביטחון, אומנות הכסף, ניתוח מאפיינים תרבותיים של כסף, פתגמים מעולם הכסף (בצע כסף, הון תועפות...), ערך נומינלי וערך ריאלי.

מיומנויות מרכזיות **חשיבה ביקורתית:** הבנה שהערך של הכסף אינו פיזי אלא חברתי, **אוריינות שפתית ותרבותית:** הכרת מקורות הניבים והביטויים הקשורים לכסף, **חקר וניתוח:** חקר שטרות כטקסט תרבותי.

ערכים מרכזיים: יושר, הגינות, אחריות חברתית, זהות לאומית, סובלנות.

משך זמן משוער: 90 דקות

קישור למצגת המלווה את השיעור: קישור למצגת

שם כותבי השיעור: יפעת ברוש ומאור בלילטי.

מטרות השיעור:

- הבנת המושג "כסף כמוסכמה חברתית" – הכסף ככלי המבוסס על אמון ולא על ערך פיזי.
- זיהוי ערכים וסמלי לאום בעיצוב שטרות כסף (דמויות, שפות ומורשת).
- בירור הקשר בין סולם הערכים האישי לבין קבלת החלטות ודילמות פיננסיות.
- ניתוח האיזון בין חוקים כלכליים (כמו חוק המזומן) לבין חופש הפרט.

עזרים לשיעור

מחשב, רמקול, מקרן, קישור לסרטונים- במצגת.

מערך השיעור

פתיחה (כולל התייחסות לזמנים וקישורים רלוונטים)

פתיחה: ניבים וביטויים מעולם הכסף (שקפים 1-5)

- **פעילות:** פתיחה בשאלה - "מהו מקור הביטוי בצע כסף?".
- **הסבר:** הכרת ההיסטוריה של חיתוך המתכת ("בצעים") כאמצעי תשלום קדום.
- **דיון:** מה ההבדל בין חתיכת מתכת לשטר נייר?
- **מסר מרכזי:** לכסף אין ערך בפני עצמו (בניגוד לזהב). אנחנו כחברה החלטנו שהוא שווה משהו - זוהי **מוסכמה חברתית**
- בנק: מהמילה Bench (ספסל) - המקום בו בוצעו העסקאות הראשונות.
- הון תועפות: קשר לקרני הראם (תועפות) ששימשו לאחסון.
- קרן הצבי: ביטוי לחוסר ביטחון כלכלי.
- שאלה לכתה: מדוע לדעתכם השפה שלנו כל כך עשירה בביטויים על כסף? מה זה מלמד על חשיבותו בחברה?

תוכן השיעור ופעילויות (פירוט השיעור, כולל התייחסות לזמנים וקישורים רלוונטים)

חידון המזומנים: כמה אנחנו באמת יודעים? (שקפים 10-12)

- **פעילות:** חידון אינטראקטיבי על נתוני בנק ישראל (כמות מטבעות, שטרות במחזור).
- **מטרה:** יצירת עניין והבנת סדרי הגודל של המערכת הכלכלית בישראל.

כסף וחוק: המאבק בהון השחור (שקפים 13-16)

- **נושא:** "חוק המזומן".
- **דיבייט כיתתי:** האם המדינה צריכה להגביל את השימוש במזומן?
  - *צד א':* הגנה על הכלכלה, מניעת פשיעה והון שחור.
  - *צד ב':* חופש הפרט, פרטיות, נגישות לאוכלוסיות חלשות.
- **דילמה:** "כמה במזומן אוכל לשלם על מקרר?" - יישום פרקטי של החוק.

כסף וערכים (שקפים 17-21)

- **הגדרה:** ערך כעיקרון המנחה מה ראוי ומה פסול.
- **פעילות "סולם הערכים שלי":** התלמידים ידרגו ערכים (יושר, חברות, אחריות, הישגיות) וידונו איך הם באים לידי ביטוי בהחלטות כלכליות.
- **שאלה למחשבה:** "לו זכיתם במיליון שקלים, איך הייתם משתמשים בו?" - ניתוח התשובות לפי סולם הערכים.

חקר השטרות בראי התרבות (שקפים 22-24)

- **עבודה בקבוצות:** ניתוח שטרות 20, 50, 100, 200 ש"ח.
- **שאלות חקר:**
  1. מי הדמות? מה תרומתה לתרבות/מדע?
  2. אילו סמלים מופיעים ברקע?
  3. מהן השפות המופיעות בשטר ומה זה מלמד על החברה הישראלית?
- **סימני ביטחון:** למה צריך אותם? (אמון כבסיס למוסכמה החברתית).

אומנות הכסף (שקפים 25-27)

- **ניתוח יצירה:** היצירה "לצי" (וידאו של ארנק פועם).
- **דיון:** הקשר בין כסף לרגש - התמלאות והתרוקנות. איך אמנות יכולה לבקר את תרבות הצריכה?

סיכום (סיכום: מה למדנו היום? שאלות לדיון)

התחלנו בביטוי 'בצע כסף' והגענו ל'ערך הכסף'. זכרו: השטר בכיס הוא נייר, המספר בבנק הוא פיקסל, אבל הערך שאתם נותנים להם במעשים שלכם – הוא הדבר האמיתי. אל תתנו לכסף לנהל את הערכים שלכם, תנו לערכים שלכם לנהל את הכסף."

בתום השיעור, יקבלו התלמידים משימת עיצוב שטר מונפש, ראה נספח 1.

צידה לדרך- נספחים

נספח 1: משימת סיכום: "השטר הערכי שלי" – מעיצוב בינה מלאכותית להנפשה חיה

רקע למשימה

כסף הוא **מוסכמה חברתית** המבוססת על אמון וערכים. שטרות הכסף של מדינת ישראל משקפים את הפסיפס התרבותי, ההיסטורי והערכי שלנו. במשימה זו, אתם תהיו המעצבים של "שטר העתיד" המבוסס על הערכים המנחים אתכם.

הנחיות לביצוע:

1. **שלב האפיון (הערכים):** בחרו **3 ערכים מרכזיים** המנחים את חייכם או את החברה שבה הייתם רוצים לחיות (למשל: יושר, ערבות הדדית, קבלת האחר, מצוינות). חשבו על דמות, סמל או נוף המבטאים ערכים אלו.
2. **שלב היצירה (בינה מלאכותית):** השתמשו בכלי מחולל תמונות (כגון: Midjourney, DALL-E, Canva Magic Media) כדי ליצור את פני השטר.
   - **הנחיה (Prompt) לדוגמה:** "עיצוב שטר כסף ישראלי מודרני, בצבע תכלת, הכולל דמות של מנהיג/ה חברתי/ת, סמל של עץ זית (לשלום) ומרקם טכנולוגי, סגנון רשמי של בנק ישראל".
3. **שלב ההנפשה (מספרים סיפור):** הפיחו חיים בשטר שיצרתם בעזרת כלי בינה מלאכותית להנפשת תמונות, כגון: Runway, HeyGen או Pika.
   - **המשימה:** צרו סרטון קצר (15-30 שניות) שבו השטר "מתעורר לחיים". הדמות או הסמלים על השטר צריכים לנוע או "לדבר" ולספר בקצרה את סיפור החברה והערכים שמאחורי העיצוב.
4. **תוצר סופי:** הגשת קובץ הווידאו של השטר המונפש, בצירוף הסבר קצר (2-3 משפטים) על הבחירות העיצוביות והערכיות שלכם.

קריטריונים להערכה:

- חיבור ברור בין העיצוב לערכים שנבחרו.
- שימוש יצירתי בכלי הבינה המלאכותית.
- מקוריות ומסר חברתי ברור בהנפשה.

בהצלחה! הפכו את המוסכמה החברתית ליצירת אמנות ערכית.